

10. *Tertius exponendi modus quod lux paulo post solem fuerit producta in ipso sole.* — Tertius modus dicendi est lucem illam fuisse tandem eum luce Solis, et non fuisse ab omni corpore separatam, neque alteri corpori, quam solari inhæsisse, sed in ipsomet sole fuisse factam. Ita tamen, ut prius substantia Solis fuerit creata, utique in primo instanti creationis cœli et terræ, post aliquod vero tempus factam esse lucem in ipsomet corpore Solis. Quantum vero fuerit illud tempus, incertum nobis est, quia non est revelatum: quod vero aliquod fuerit, probat hæc sententia ex verbis illis: *Et tenebrae erant super faciem abyssi ad quas tenebras deplendas, vel a die dividendas, facta est lux:* ergo, si substantia Solis jam erat, quando erant illæ tenebrae, profecto præcessit tempore sine luce, nam tenebrae tempore præcesserunt lucem, ut in fine libri præcedentis diximus. Et quidem quod ad litteram Scripturæ pertinet, nullam habet hæc opinio difficultatem in verbis, quibus opus primi diei narratur, imo in omni proprietate et rigore illis coheret. Superest vero illi difficultas, quæ ex opere quarti diei nascitur, quam nos objicere non possumus, quia inferius a nobis dissolvenda est capite octavo.

11. *Excluditur prædictus modus.* — Quorundam moderatio pro sustinendo tertio illo modo. — *Impugnatur.* — *Erasio proxime impugnationis.* — *Removetur.* — Nihilominus tamen huic sententiæ non adhæremus, quia semper in illo principio persistimus, quod Deus in principio nullas res condidit præternaturali, monstroso, aut miraculoso modo. Solem autem carare luce monstruosum est, ac præternaturali, et sine magno miraculo fieri non poterat: ergo verisimile non est ita fuisse creatum. Probatur minor, quia recta ratio naturalis omnino suadet credere lucem solis esse intrinsecam proprietatem ejus, ab illius forma naturaliter resultantem, non minus enim sol est per se lucidus (utique per se secundo) quam ignis sit calidus, creare autem ignem calore privatum, nimis præternaturale esset, ac miraculosum: ergo etiam creare solem sine luce, præternaturale et miraculosum fuisse; unde aliqui, prædictam sententiam moderantes, dicunt non fuisse creatum solem sine omni luce, sed cum minori, quam ad illuminandum mundum erat necessaria, et hoc augmentum receperisse, cum dictum est, *fiat lux.* Verumtamen hæc moderatio non solvit difficultatem sumptam ex ratione naturali, et minus proprie verba exponit, quia non dictum est, *crescat lux,* sed,

fiat lux. Quod si hæc verborum extensio permittatur, ut fortasse permitti posset, si aliud non obstaret, alio faciliori modo verba illa poterunt exponi, ut infra videbimus. Probatur igitur prior pars, quia non lux remissa, sed tota, quam nunc Sol habet, est proprietas naturalis ejus: non est enim major ratio de uno gradu, quam de alio: ergo creare solem cum minori luce, seu remissa, etiam fuisse opus imperfectum, et præternaturale; et confirmatur, nam credimus, Deum, cuius opera perfecta sunt, creasse Angelos cum omni perfectione sibi connaturaliter debita, et hominem creasse, non solum cum perfectione debita naturæ, sed etiam cum omni perfectione dicente, et convenienti illi statui, et operi manuum ejus: ergo cum proportione idem de elementis, et de corporibus celestibus cogitandum est, saltem quoad intrinsecas, et connaturaliter debitas proprietates: cur ergo aliter de sole judicabimus? Dicit aliquis opera DEI non esse ratione naturali tam exacte metienda, potuit enim propter altiorem finem creare solem sua luce carentem, etiamsi hoc præter naturam fuerit, ut vel per hoc intelligerent homines in sole nihil esse divinitatis, neque a se aliquid virtutis habere, sed sub dominio Dei esse, a quo tunc lucem habuit, quando Deus illam conferre voluit. Respondetur, nos minime negare, id Deum facere potuisse, neque etiam invenire potuisse rationes ad id faciendum, si facere voluisse; dicemus tamen id non esse credendum, nisi revelatum esse probetur, neque etiam illum productionis modum pro prima rerum institutione esse accommodatum: neque ad illum finem instruendi homines erat miraculum illud necessarium, tum quia satis ostenditur nihil divinitatis esse in sole ex eo, quod creatus a Deo est: tum etiam, quia miraculum illud hominibus constare non poterat, nisi per divinam revelationem et fidem: ideoque nihil conducere poterat ad persuadendum solem non habere a se, sed a Deo lucem suam et perfectionem.

12. *Quartus exponendi modus tripartitus.* — *Primæ partis fundamentum.* — Est ergo quarta sententia, quæ imprimis dicit lucem factam primo die verbis illis, *fiat lux,* non fuisse lucem alicujus corporis illuminantis, quæ, ut supra notavi, in quadam rigorosa proprietate lux dicitur: atque ita neque fuisse lucem solis, immo soli inhærentem, neque etiam lucem ignis, neque vero alterius corporis in quo tanquam in fonte fuerit, sed fuisse lucem corporis illuminati, quæ in dicto rigore lumen dicitur. Nihil-

CAP. II. QUÆ FUERIT SENSIBILIS LUX PRIMO DIE CREATÆ.

99

ominus tamen non fuisse illud lumen a sole productum, qui nondum erat, licet fuerit ejusdem rationis cum lumine, quod nunc sol efficit in aere, quia potest esse idem effectus, licet non sit ab eadem causa. Unde concludit hæc sententia lumen illud factum esse immediate a solo Deo sine interventu causæ proximæ creatæ. Fundamentum hujus sententiæ quoad priam partem est, quia supponit solem esse factum quarto die, non antea: unde infert etiam lucem Solis non esse factam ante quartum diem, quia non per se fit, sed comproducit cum sole: ergo lux facta primo die non potuit esse lux Solis. Quod autem neque alterius corporis illuminantis fuerit, persuadere potest hæc sententia rationibus a nobis factis contra secundum dicendi modum, quæ possunt in hunc modum urgeri: nam si lux facta illo primo die fuit fons luminis, profecto debuit esse ejusdem rationis cum luce Solis, quia Scriptura loquitur de luce nobis nota, quæ non est alia potens ita luminare, ut idem efficiat, nisi lux solis. Unde etiam concludi potest illam lucem non minus intensam et efficacem fuisse, quam sit lux Solis, quia tres illi primi dies non minus perfecti, et illustres fuerunt, quam cæteri: ergo illa lux non solum ejusdem rationis, sed etiam æqualis fuit luci Solis. Ergo signum fuit factam non fuisse sole nondum perfecto, quia neque in elementari corpore fieri poterat, nisi præternaturaliter, et cum magno miraculo, neque in corpore celesti, quod non esset, vel ejusdem rationis cum sole, vel saltem æqualis perfectionis. Hujusmodi autem esse non potuit, alioqui aliud corpus solis postea necessarium non fuisse.

13. *Secundæ partis probatio.* — Et ex hac prima parte infertur secunda, tum quia inter lucem et lumen non datur aliud genus visibilis lucis: ergo si illa non fuit lux quasi in fonte, saltem debuit esse lumen sensibile corporis illuminati: tum etiam, quia necesse est expondere illa verba, *fiat lux,* in aliquo sensu proprio, significare autem cum proprietate potest illa vox *lux* tam lucem, quam lumen, secundum usum Scripturæ, et maxime secundum proprietatem Hebraicam, ut supra dixi: neque aliam propriam significationem habere potest, ut ex usu, et consensu omnium manifestum est: ergo si illa lux facta, non fuit corporis illuminantis, necessarium est, ut saltem fuerit lumen corporis illuminati. Et consequenter etiam fuisse ejusdem rationis cum lumine præsentium dierum, quod mediante sole in aere fit, quia Moyses univoce (ut ita dicam) ad homines locutus est, de diurno lumine omnibus conspicuo. Item quia tres primi dies ejusdem rationis fuerunt cum tribus ultimis, et cum cæteris, qui postea facti sunt: quia non est verisimile, de illis diebus Scripturam æquivoce loqui. Denique nulla ratio probabilis occurrit potest ad cogitandam diversitatem specificam inter illa lumina, quia ex sola causa efficiente non colligitur: præsertim si verum est solum Deum fuisse immediatam causam illius lucis, seu luminis trium priorum dierum, quia Deus solus potest sua virtute facere lumen, vel alios effectus, quos mediante sole, vel aliis causis secundis facere solet: ut est in theologia per se notum.

14. *Tertiæ partis probatio.* — *Interrogationi satisfit.* — Et hinc probatur tertia pars illius sententiae, quia Deus per se fuit sufficiens causa illius lucis, et tunc nulla propinquior intervenit: ergo solus Deus fuit immediate illius luminis causa. Minor patet ex dictis: quia tunc non adfuit sol, neque aliud corpus lucidum supplens vicem ejus. Et confirmatur, nam hoc est consentaneum verbis illis: *Dixit Deus, fiat lux,* nam illud dicere fuit, facere; unde sicut solus Deus dixit, ita solus Deus fecit. Hanc sententiam excogitasse videtur Burgensis in Gen., et placuit Molinæ, tract. de Opere sex dierum, disput. 7. Unde Eugubinus, lib. 7, de Peren. philosoph., c. 8, et Dionysius Carthusianus, in 4 cap. Genes. Sed forte quis interrogat, quomodo Deus disreverit lucem a tenebris, vel fecerit naturalem diem constantem ex mane et vespere. Quia si Deus ipse fuit immediata causa luminis, totum mundum æque illuminaret, cum non sit major ratio affirmandi, illuminasse potius hanc partem, quam illam, vel hoc hemisphærium potius, quam alterum, et eadem ratione æqualiter conservaret illud, neque ulla causa successionis diei, ac noctis assignari posset. Facile tamen ad hoc respondent Deum non esse naturale agens, sed liberum, et ideo libertate sua potuisse prius unum hæmispherium illuminare, quam aliud, neque hujus arbitrii aliam rationem necessariam esse præter libertatem Dei, quia omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ: verisimile autem est illuminasse prius hoc nostrum hæmispherium, in quo primum hominem sua etiam voluntate creaturerus erat. Et simili modo divisit diem et noctem, non per motum localem alicujus corporis illuminantis, sed per successivam emissionem luminis, et suspensio nem influxus ejus in variis partibus aeris, et orbis, cum eodem modo, et uniformitate, qua

sol ipse, si adesset, et moveretur, id faceret.

15. *Hæc expositio placet aliqualiter; displacet tamen primo in fundamento sue primæ partis.—Sensus non incongruus verborum fiat lux.* — Hæc sententia omnia quoad primam et secundam partem mihi placet quantum ad expositionem verborum Genesis de luce primo die facta. Tria vero in illa displicantur, primum est fundamentum primæ partis ejus, nimirum lucem factam illis verbis, *fiat lux*, non fuisse lucem Solis, eo quod sol non esset, quando Deus dixit, *fiat lux*: nam probatum est a nobis in superioribus cœlum a principio cum orbe suo creatum esse, et consequenter probatum est, a principio etiam habuisse totam lucem suam ut necessitate naturali a forma sua dimanantem. Unde nos potius illam partem probamus, quia lux Solis facta jam erat, quando Deus dixit, *fiat lux*: ergo non potuit fieri per illa eadem verba, seu per actionem illis significatam. Probatur consequentia, quia productio lucis distincta actio fuit a creatione cœli et terræ facta in primo instanti per quam lucidum solem factum esse supponimus: ergo non fuit factus, nec luce intrinseca ornatus, per alteram actionem, qua facta est lux; quia non potuit bis fieri, præsertim cum supponamus hanc productionem lucis esse tempore posteriore creatione mundi, ut in superioribus probatum est, et iterum statim dicetur. Quocirca si aliquando graves auctores dicunt lucem factam per verba illa, *fiat lux*, fuisse ipsam lucem Solis: non videtur intelligendum de luce intrinseca, et inhærente Soli, sed de irradiatione, seu illuminatione Solis, ita ut perinde fuerit dicere, *fiat lux*, ac dicere, sol mundum illuminet.

Aliorum sensus alius. — Aliqui vero dicunt, etiam posse intelligi de ipsa luce Solis intrinseca, non quidem quoad totam substantiam ejus, sed quoad formationem ipsius. Dicunt enim prius cum sole in ipso factam esse informem, postea vero esse formatam et perfectam esse informem, postea vero esset formatam et perfectam. Verumtamen si hoc intelligatur de formatione per intensionem aliquam et additionem intrinseca factam illi luci, non possumus consequenter loquendo in eam descendere sententiam, quia, ut supra dixi, in proprietate intrinseca eadem est ratio de toto, et de parte, seu de gradu perfecto, quia tota lux solis secundum omnes gradus suos æquali necessitate Solis formam consequitur, ut supra dixi, et iterum in opere quarti diei dicam. Si

vero illa formatio lucis Solis, intelligatur secundum quamdam extrinsecam perfectionem solum, quam censetur habere sol universo orbi se communicando propter quamdam majorem similitudinem ad Deum, quam in eo statu habet: et consequenter etiam intelligatur secundum conditionem intrinsecam ad hanc universalem illuminationem requisitam: sic verum est lucem Solis prius aliquo modo informem fuisse, postea vero crevisse non in se, sed in diffusione sua, et ad hoc recepisse diurnum motum primi mobilis, et ita fuisse accidentaliter formatam. Atque in hunc modum intelligendus est Dionysius Areopagita, cap. 4, de divinis Nominibus, 1 part., non longe a principio, ubi prius laudat lucem Solis, et in ea dicit esse expressam divinæ bonitatis imaginem quatenus ex se omnia illuminat, et penetrat sua magnitudine et efficacitatem, et totius labientis temporis est mensura; et adjungit: *Ipse est enim ea lux (et si tunc erat informis quod et divinus Moyses ait), quæ primam distinxit, et diffinivit dierum nostrorum trinitatem.* Ubi imprimis manifesta est sententia Dionysii, lucem, quæ illuminanda distinxit illos tres dies, non fuisse, nisi lucem Solis, et cum dicat prius fuisse informem, supponit, quoad substantiam prius fuisse, ac proinde solum accidentaliter fuisse informem. Et ita exponit D. Thomas, quæst. 67, art. 4, ad secundum. Addit vero, lucem illam Solis fuisse informem, quia *tantum habebat virtutem illuminativam in communi, postea vero fuisse formatam, quia data est ei specialis virtus ad particulares effectus.* Quæ sententia D. Thomæ referri potest ad totam lucem primi diei comparatam ad productionem luminariam factam quarto die, et in hoc sensu ibi tractabitur: vel potest referri ad lucem in principio concretam cum substantia Solis, comparando illam ad opus primi diei, quando dixit Deus, *fiat lux*, et sic, ut verum habeat, exponenda est justa ea, quæ diximus: quia nulla major, vel specialior virtus illuminandi, vel agendi data est præexistenti luci Solis per illa verba, *fiat lux*, præter illam quam ex motu primi mobilis accipere potuit quæ extensiva potius, quam intensiva dici potest, seu secundum conditionem necessariam ad universalem illuminationem, non in ipso principio per se illuminandi, ut jam declaratum et probatum est.

16. *Concluditur intentum præcedentis numeri explananturque magis verba fiat lux, etc.* — Ex quibus omnibus concludimus, in primo die post totum opus creationis factum in primo

instanti, quod fuit primum instans extrinsecum illius diei, nullam lucem quoad substantiam, vel intrinsecam entitatem suam denuo factam esse præter lumen factum in aliis corporibus a sole illuminatis. Unde si quis verba illa Geneseos: *Dixitque Deus fiat lux, et facta est lux, et vidit Deus lucem, quod esset bona, velit referre ad ipsum solem, et intrinsecam lucem ejus, potest illa per recapitulationem expondere.* Ut enim Moyses exponat, quid Deus addiderit in illo primo die mundo sensibili a principio creato, resumit, et in particuli declarat, lucem tunc factam imperio Dei, quæ ipsi etiam valde placuit, et deinde adjungit, *et divisit lucem a tenebris*, quod specialiter illo die factum est mediante motu, et illuminatione Solis. Si vero eadem verba, *fiat lux*, intelligantur de productione lucis quoad substantiam ejus, non sunt intelligenda de luce, et quæ est in sole, sed de illuminatione orbis, quæ etiam dici potest lux Solis, quia a sole est, et hæc expositio mihi magis probatur, quia magis proprie declarat verbum *fiat*, retenta etiam propria significatione vocis *lux*. Unde additur, *et factum est ita*, non solum significatur lucem Solis in se factam esse, sed etiam mundum illuminari cœpisse; et similiter eum additur: *Et vidit Deus, quod esset bona*, non solum significatur. Deum Solis lucem approbasse, sed etiam illi maxime placuisse, quod mundum illuminaret. Unde quod additur, *et divisit lucem a tenebris*, non explicat novum opus: sed mundum ejusdem operis seu illuminationis declarat, quia non ita facta est, ut simul totum orbem occuparet, sed vicissitudine quadam lucis et tenebrarum. In qua tota expositione nihil violentum, nihilve improprum apparet, et alioqui sine miraculis aut præternaturalibus effectibus, primum initium ornatus, et distinctionis rerum universi ab ipsis pulchritudinem et conservationem imprimis necessariam, optime describitur: ergo merito hæc expositio aliis præfertur.

17. *Displacet secundo dicia quarta expositio quoad aliam partem de productione luminis a solo Deo.* — Hinc secundo displace nobis sententia Burgensis in eo, quod tertio loco dicit lumen tunc factum in aere, vel aliis corporibus, a solo Deo sine interventu solis fuisse productum. Tum quia in hac parte repugnat illa sententia Dionysio, quem in hoc et divus Thomas, et multi alii sunt secuti: tum etiam, quia alia sententia supponit non solum non fuisse creatum solem, vel lucem ejus per illa verba, *fiat lux*, verum etiam, neque antea ex-

titisse, vel quoad substantiam, vel saltem quoad lucem suam, cuius contrarium docuimus, et in opere quarti diei illud amplius defendemus. Neque illa sententia quoad hanc partem habet fundamentum in verbis illis, *fiat lux*, quia ibi verbum *fiat*, juxta expositionem, quam sequimur, non significat productionem ex nihilo, sed educationem formæ accidentalis ex præexistente subjecto, quæ per causam secundam fieri potest; unde cum tali causa tunc non desset, per illam fieri debuit. Quia vero facta est, jubente Deo et volente, et ordinem universi disponente, ac cooperante, ideo cum omni proprietate scripsit Moyses, dixisse Deum, *fiat lux*: sicut etiam in aliis operibus sequentium dierum videbimus, multa fecisse Deum cooperantibus aliquo modo, vel Angelis, vel aliis causis secundis, et nihilominus Deo tanquam primo auctori et motori simpliciter tribui.

18. *Displacet tertio in explicatione divisionis lucis a tenebris.* — Circa quod vide Bedam in Exaemer., et Pererium in ea verba, divisit lucem, et D. Thoman, quæst. 70, a. 2.—Tertio displace dicta sententia in eo, quod asserit divisionem diei et noctis non esse factam illis tribus diebus per motum localem cœli, sed per subtractionem et exhibitionem divini influxus, quam sententiam alio modo prius tradiderat Damascenus, libro secundo, capite septimo, et ante illum Basilius, homil 4, in Genes., ubi dicit, tunc noctem vicissim successisse diei, non quidem secundum notionem solis, sed primigenia illa luce sumnum splendorem diffundente, seque rursus contrahente, idque pro mensura a Deo definita. Itaque quod præcedens opinio tribuit Deo immediate operanti, id tribuit Basilius etiam luci creatæ ad illuminandum, quam tunc factam esse supponit.

Unde novum miraculum adjungit Basilius, et ideo ejus sententia difficilior creditu est, ut notavit Augustinus, suppresso Basili nomine, libro primo Geneseos ad litteram, cap. 11 et 16. Accedit, quod si lux illa creata fuit, etiamsi non esset in sole, sed per se subsistens, non poterat successive illuminare diversas partes orbis, nisi successive etiam ad illas applicaretur, et consequenter ab aliis recederet, quia illuminare non posset nisi ad certam distantiam; ergo necessarium erat illam lucem locatoriter moveri. Nisi fortasse existimaverit Basilius illam lucem simul fuisse circumfusam per totum orbem, simulque fuisse sufficienter applicatam utrique hemisphærio, ita ut posset simul utrumque illuminare, si Deus voluisset.